

Toplumsal Cinsiyet ve Kuzey Kıbrıs'ta Yürürlükte Olan Uluslararası İnsan Hakları Antlaşmaları

KKTC meclisi tarafından onaylanmış olan uluslararası insan hakları sözleşmeleri, toplumsal cinsiyet çerçevesinde değerlendirildiğinde söz konusu sözleşmelerin uygulanıp devletin bireylerin haklarını ihlal etmemesi için devlete bir çok pozitif ve negative sorumluluk yüklemektedir. Sunumum, Kuzey Kıbrısta ki uygulamalar sonucunda bu sözleşmeler çerçevesinde ortaya çıkan insan hakları ihlalleri üzerine olacaktır.

Sayacaklarımla sınırlı olmamakla birlikte, 1962 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından onaylanan ve Kuzey Kıbrıs'ta da iç hukukun parçası olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1996 yılında KKTC meclisi tarafından onaylanan Kadına Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesi ve 2004 yılında onaylanan Medeni ve Siyasi Hakları Sözleşmeleri toplumsal cinsiyet ve insan hakları açısından en başta gelen sözleşmelerdir. Her ne kadar KKTC bir devlet olarak tanınmış olmasa bile, KKTC Anayasasına göre, usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası andlaşmalar yasa hükmünde olduğundan,¹ söz konusu sözleşmeler KKTC'de yürürlükte olan hukuki mevzuatın parçasıdır.

Bu sözleşmeler arasında kuşkusuz ki toplumsal cinsiyet çerçevesinde kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi açısından öncelikle ele alınması gereken Kadına Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesidir. 1979 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilip 1981 yılında yürürlüğe giren Kadına Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesi, 1996 yılında KKTC meclisi tarafından da onaylanmıştır. Sözleşmenin devletler tarafından uygulanmasının denetlenmesini, her yıl toplanan komitesi yapar. Söz konusu sözleşmeye göre her üye devlet 4 yılda bir rapor hazırlayıp komiteye sunmak zorundadır. Bunun yanı sıra sivil toplum örgütleri de komite için hazırladıkları gölge raporu komiteye iletirler. Ayrıca, üye devletlerin vatandaşları komiteye devletlerini yazılı başvuruda da bulunabilirler. Zaman içerisinde komite ülke raporlarını ve kişisel başvuruları değerlendirirken Kadına Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesinin nasıl uygulanacağı konusunda tavsiyeler geliştirmişlerdir ve bu tavsiyeler sözleşmenin nasıl uygulanması gerektiği konusunda yol göstericidirler. KKTC'nin bu mekanizmanın dışında kalması doğru olarak sözleşmenin uygulanması açısından bir dezavantaj sağlamıştır ancak sözleşmenin uygulanmaması için bir mazaret olarak gösterilmemelidir.

Sunumun ilk kısmında Kadınlara Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesinin genel esaslarını çizen ilk bölümüne değineceğim

Kadına Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesinin 1. maddesi kadına karşı ayrımının neleri kapsayabileceğini anlatır. Sözleşmenin tanıma göre *“kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelir”* ayrımcılığın neleri kapsayabileceği belirtmiştir. Söz konusu maddenin uygulamasına baktığımızda, devletler Kadınlara Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesinin 1. maddesi çerçevesinde, kadınlara karşı ayrımcılığın yasa ile tanımlanması ve en çok ayrımcılık yapılan konularda kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi için özel yasalar yapması komite tarafından en çok üzerinde durulan tavsiyelerden biridir.

Kuzey Kıbrıs'ta Aile Yasası gibi tadil edilerek kadınlara haklar kazandıran yasalar olsa da ne yazık ki

¹ KKTC Anayasa Madde 90(5)

henüz kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi için yasalarca ayrımcılığın tanımı veya kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek için özel yasalar yapılmış değildir. Kadına Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesi ışığında, sözleşmenin hükümlerini hayata geçirebilmek için öncelikle kadınların hangi alanlarda daha sıklıkta ayrımcılığa uğradıkları tespit edilmesi gerekir. Bu yüzden komite devletlerin kadına karşı yapılan ayrımcılığın istatistiklerinin yapılmasını sözleşmeye taraf devletlere önermektedir.

Özel ayrımcılık yasalarının yapılması dışında, Kadına Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesi 2. maddesine göre “Devletler kadın ile erkek eşitliği ilkesini kendi ulusal anayasalarına ve diğer ilgili yasalara, henüz girmemişse dahil etmeyi ve yasalar ile ve diğer uygun yollarla bu ilkenin uygulanmasını sağlamalıdır.”² Her ne kadar da KKTC Anayasasında eşitlik ilkesi garanti altına alınmış olsa bile, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında olduğu gibi kadınlar ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu ve devletin, bu eşitliğin yaşama geçmesinde yükümlüdür gibi devlete pozitif bir görev yükleyen anayasa maddesi henüz KKTC Anayasasına girmiş değildir. Devlet toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları geliştirmesi açısından yasal bir yükümlülük altına girmesi için, KKTC Anayasasında da böyle bir değişikliğin yapılması yerinde olacaktır. Sözleşme meclis tarafından onaylanmadan önce yapılan yasalar ve sözleşme onaylandıktan sonra yapılan yasalarda, sözleşmenin önerdiği şekilde yasa koyucular kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi için yasaları yaparken kadınlara karşı ayrımcılığı önleyici bir bakış açısı ile hareket ettiklerini söylemek şu aşamada güçtür. Örnek vermek gerekirse, 1977 yılında yürürlüğe giren İskan Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası, geçmişte sadece göçmen olan ailelerin erkek çocuklarını göçmen olarak saymıştır.³ Uygulamada ayrımcılık düzeltilmeye çalışılmış olsa bile, mağdur olan kadınların kurdukları aileler zamanında hak sahibi sayılmadığı için ayrımcılığa uğramışlardır. Günümüzde yapılan yeni yasalardan örnek vermek gerekirse, 2008 yılında yürürlüğe giren Sosyal Güvenlik Yasasına göre eşlerden her ikisinin de sigortalılıklarından dolayı aynı zamanda işsizlik sigortasından ödenek almaya hak kazanmaları halinde, kadın sigortalıya geçindirmekle yükümlü olduğu kişiler için artış verilmeyeceğini görürüz.⁴ Bunların yanısıra, sözleşmenin onaylanmasından sonra kadın örgütlerinin aktiviziminin de etkisi ile 1998 yılında yürürlüğe giren Aile yasası kadınlara daha fazla haklar kazandırmış olmasına rağmen, toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren maddeler yasada mevcuttur. Örneğin, karı ve koca, üzerinde uzlaşmaları halinde, ikisinden birinin soyadını aile soyadı olarak taşırlar. Ancak, uzlaşmadıkları durumda kocanın soyadı aile soyadı olur ve kadın bu durumda kendi soyadını aile soyadından önce taşır. Çocuklar ise sadece aile soyadını taşıyabilirler.⁵

Doğal olarak, kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek için, sadece ayrımcılığı önleyen yasalar yapmak yeterli değildir. Kadına Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesi 3. maddesine göre “Taraflar Devletler, özellikle politik, sosyal, ekonomik ve kültürel sahalarda olmak üzere bütün alanlarda, erkeklerle eşit olarak insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını garanti etmek amacıyla kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak için yasal düzenleme dahil bütün uygun önlemleri alacaklardır.” Burda özlenen amaç, kadınlara karşı ayrımcılık yaratılan alanlardaki faktörlerin değiştirmeye çalışmaktır. Söz konusu madde ışığında en etkili yöntemlerden biri, kadınlara karşı ayrımcılığı önleyecek bir kurum oluşturmaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti bu amaçla Kadın Hakları İçin Milli Mekanizma adlı kurum oluşturulmuştur. Bunun yanında, kadınlara karşı ayrımcılığın sebepleri konusunda araştırma çalışmaları yapmak, istatistikler tutmak, yapılan araştırmalar ve istatistikler çerçevesinde yasalar hazırlamak, hazırlanan yasaların uygulanmasını

2 Kadına Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesi madde 2(a)

3 İskan Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası, madde 3

4 Sosyal Güvenlik Yasası madde 43

5 Aile (Evlence ve Boşanma) Yasası madde 35

değerlendirmek ve daha iyi uygulanması için çalışmalar yapmak, kadınlara karşı ayrımcılığı önlemeye yardımcı olacak diğer insan hakları sözleşmelerini onaylayıp uygulamak devletin bu madde ışığında yapılabileceği aktiviteler arasındadır.

Kadınlara Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesinin taraf devletlere yüklediği diğer bir sorumluluk ise her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı önyargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmektir.⁶ Bu hedefi yerine getirmek için öncelikle cinsiyet merkezli devlet programlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun yanısıra, devletin bu yükümlülüğünü yerine getirmesi için, bilinç artırma kampanyaları düzenlemesi, eğitim çalışmaları gibi aktivitelerin yapılması, medyada kadınların kalıplaşmış rollerinin dışında yer almalarını teşvik etmesi, eğitim sisteminin kadınların kalıplaşmış rollerinden ziyade kadın ve erkek eşitliği temelinde dayandırılması komite tarafından üye devletlere önerilmektedir. Kuşkusuz ki tüm bu önerilerin sağlıklı bir şekilde hayata geçmesi için devlet kurumlarında kadınların eşit bir şekilde temsil edilmesi gerekir. Eşit temsiliyetin sağlanması için sözleşmeye göre kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için taraf devletlerce alınacak geçici ve özel önlemler, işbu Sözleşmede belirtilen cinsten bir ayırım olarak mütalaa edilmeyecek ve hiçbir şekilde eşitsizlik veya farklı standartların muhafazası sonucunu doğurmayacaktır. Fırsat ve uygulama eşitliği hedeflerine ulaşıldığı zaman bu tedbirlere son verilecektir.⁷ Bu bağlamda, Kuzey Kıbrıs'ta pozitif ayrımcılık diye literatüre geçen geçici özel önlemler hayata geçirilmesi atılacak olumlu adımlar olabilir. Sürekli olarak gündemde olan, seçimlerde kadın kotası uygulanması geçici önlemlerden sadece bir tanesidir. Bunun yanısıra, geçici özel önlemler sadece seçimler için değil, kadınların devlet kurumlarında eşit temsil edilmeleri için kamunun tüm alanlarında alınmalıdır. Devlet kurumlarında eşitliği sağlamak dışında, sivil toplum örgütlerinin de aynı uygulamaları kendi içlerinde hayata geçirmeleri şarttır. Kurumlarda eşitliği sağlamanın dışında, kadınların iş hayatına katılabilmeleri için özel krediler verilmesi, kadınların daha fazla serbest meslek sahibi olmaları için özel programlar geliştirilmesi alınabilecek diğer geçici özel önlemlerdir.

Kadınlara Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesinin ilk bölümündeki son madde ise kadın ticareti ve fahişeliğin istismarının her şekliyle önlenmesi hakkındadır. Kadına Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesine göre, taraf devletler bu madde ışığında kadın ticareti ve fahişeliğin istismarının her şekliyle önlenmesi için yasama dahil gerekli bütün önlemleri almaları gerekir. Kuzey Kıbrıs'ta uzun yıllardan beridir devam eden insan ticaretinin mağduru olan kadınlar, fuhuş sektöründe çalıştırılıp sömürülmemesi için henüz devlet tarafından somut önlemler alınmamıştır ve hatta uygulamaları incelediğimizde, devletin bu sektörü üstü kapalı bir şekilde onayladığını da görüyoruz. Uzun zamandır gündemde olan ancak henüz yürürlüğe girmemiş olan "İnsan Ticareti ve İnsan Kaçakçılığını Önleme Yasasının" hazırlanmış olması güzel bir gelişme olup yasanın uygulanması konusunda ciddi endişeler vardır.

Sonuç olarak, devletin uygulamakla yükümlü olduğu Kadına Karşı Tüm Ayrımcılığı Önleme Sözleşmesinin bir devlet politikası haline geldiğini söylemek oldukça güçtür. Öte yandan, sivil toplum örgütleri tarafından etkili bir enstrüman olarak kullanılabilir olan Kadına Karşı Tüm Ayrımcılığı Önleme Sözleşmesi sivil toplum örgütleri tarafından etkili bir biçimde kullanılmaması da Kadına Karşı Tüm Ayrımcılığı Önleme Sözleşmesinin bir devlet politikası haline gelmemesinde payı olduğunu düşünüyorum.

⁶ Kadına Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesi madde 5(a)

⁷ Kadına Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesi madde 4.1

Sunumun ikinci kısmında Cinsel Yönelimlerinden ve Cinsel Kimliklerinden Dolayı Ayrımcılığa Uğrayan Kişilerin KKTC’de yürürlükte olan uluslararası insan hakları antlaşmaları çerçevesinde nasıl korunduğu konusunda olacaktır.

Cinsel Yönelimlerinden ve Cinsel Kimliklerinden Dolayı Ayrımcılığa Uğrayan Kişilerin özel olarak koruyan bir İnsan Hakları Sözleşmesi henüz hayata geçmiş değildir. 2006 hazırlanan Yogyakarta Prensipleri devletlere yol gösterici bir belge olup henüz hukuki bir bağlayıcılığı yoktur. Ancak, Cinsel Yönelimlerinden ve Cinsel Kimliklerinden Dolayı Ayrımcılığa Uğrayan Kişilerin insan hakları KKTC’de de yürürlükte olan Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde yer bulmuştur. Söz konusu sözleşmelerin özellikle aile ve özel hayata müdahaleyi yasaklayan ve ayrımcılık yasağını düzenleyen maddelerin kapsamı altında Cinsel Yönelimlerinden ve Cinsel Kimliklerinden Dolayı Ayrımcılığa Uğrayan Kişilerin hakları korunmuştur.

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Kadınlara Karşı Tüm Ayrımcılıkların Önlenmesi Sözleşmesi gibi devletlerin sözleşmeyi nasıl uyguladıklarına dair hazırladıkları raporlar ve kişisel başvurular değerlendirilerek İnsan Hakları Komitesi tarafından uygulama alanı genişletilmiştir. Aynı şekilde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kişilerin devletler aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) yaptıkları başvurular aracılığı ile bir içtihat oluşturulmuştur. Bu bağlamda, Cinsel Yönelimlerinden ve Cinsel Kimliklerinden Dolayı Ayrımcılığa Uğrayan Kişilerin haklarını ilgili konulardaki AİHM’e açtıkları davalar ve İnsan Hakları Komitesine yaptıkları başvuruları çerçevesinde incelemenin yararlı olabileceğini düşünüyorum.

Özel Hayata Müdahale

1981 yılındaki *Dudgeon ile Birleşik Krallık*⁸ davasında AİHM, erkekler arası rızaya dayalı eşcinsel ilişkileri cezalandıran yasayı özel yaşama müdahale olarak kabul etmiştir. Dudgeon davasının ardından 1988 yılındaki *Norris ile İrlanda*⁹ davasında İrlanda özel hayata müdahale yine aynı gerekçeden dolayı AİHM tarafından mahkum edilmiştir. Kıbrıs’ta İngiliz Sömürge döneminde yapılan ve Kıbrıs’ın kuzeyinde hala daha yürürlükte olan ve aynısı daha önce Kıbrıs’ın güneyinde uygulanan ceza yasasında da yer alan erkekler arası rızaya dayalı eşcinsel ilişkileri cezalandıran yasa maddesi¹⁰ *Modinos ile Kıbrıs*¹¹ davasında, 1993 yılında AİHM ‘in gündemine gelmiştir. Kıbrıs’ın güneyinde, Dudgeon davasından sonra, AİHM tarafından özel hayata müdahale olarak kabul edildiği için, savcılık tarafından kimseye söz konusu ceza maddesi ile ilgili olarak kovuşturma açılmamıştı. Ancak, AİHM erkekler arasındaki eşcinsel ilişkiyi yasaklayan ceza yasasındaki maddenin uygulanmasa bile, ilgili maddenin ceza yasasında yer almasının başvuruçunun özel hayatına bir müdahale olabileceğini kabul etti. Yine aynı şekilde, İnsan Hakları Komitesi ise 1992 yılında Toonen ile Avustralya başvurusunda, eşcinsel ilişkinin ceza yasası tarafından yasaklanmasının özel hayat müdahale olduğunu kabul etti.¹²

1999 yılındaki *Smith ve Grady ile Birleşik Krallık*¹³ davası ise, sırf gey ve lezbiyen oldukları için dört askerin ordudan ihracını konu alıyordu. Söz konusu kişiler "homoseksüellik" suçlaması ile çok kapsamlı bir sorgudan geçirilmiş ve cinsel kimliklerini "itiraf etmeleri" üzerine de işlerine son verilmişti. Birleşik Krallık hükümetinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde yaptığı savunmada, bu kişilerin

⁸ Dudgeon ile Birleşik Krallık, 7525/76, 22 October 1981

⁹ Norris ile İrlanda, 10581/83, 26 October 1988

¹⁰ Fasil 154 Ceza Yasası madde 171

¹¹ Modinos ile Kıbrıs, 15070/89, 22/04/1993

¹² Toonen ile Avustralya, İnsan Hakları Komitesi, No. 488/1992 (

¹³ Smith ve Grady ile Birleşik Krallık, 33985/96 and 33986/96, 27 September 1999

görevlerine devam etmelerinin, heteroseksüel askerlerin eşcinsellere yönelik negatif tutumu nedeniyle, ordunun işleyişine zarar verebileceğini savundu. Bu davada, devlet heteroseksüel askerlerin eşcinsellere yönelik negatif tutumu olduğunu hiçbir şekilde kanıtlayamamıştır. Aynı zamanda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, siyahlara ve kadınlara yönelik önyargının, bu kişilerin işlerine son verilmesinin bir gerekçesi olamadığı gibi, aynı şekilde sırf önyargının varlığının eşcinselleri meslekten çıkarmayı haklı kılamayacağını belirtip başvuruçuların özel yaşamlarına müdahale edildiği kararını verdi. AİHM'in bu kararı ile mahkeme nezninde eşcinsel kişilerin de bir sosyal grup olduğu kabul edilmiştir.

Ayrımcılık

*Mouta ile Portekiz*¹⁴ davasında, bir eşcinsel erkek, sırf cinsel yönelimi nedeniyle, çocuğunun velayetini alamamıştı. Portekiz Yargıtayı, başvuruçunun, başka bir eşcinsel erkekle karı-koca gibi yaşadığını hesaba katarak, "bir çocuğun anormal bir durumun gölgesinde büyümemesi gerektiğini" belirtmiş ve Mouta aleyhine sonuçlanan davayı onaylamıştı. AİHM'in, Portekiz'i mahkum ettiği kararında, başvuruçunun eşcinsel olması nedeniyle velayet hakkından mahrum bırakılmasını aile hayatına bir müdahale olarak kabul ettiği gibi, ayrımcı bir davranış olarak da nitelendirdi. AİHM, bu davada eşcinsellik toplumun belirli bir kesimi için ahlak dışı görülse bile, davacıya karşı böyle bir uygulamanın yapılmasının demokratik bir toplumda gerekli olmadığı şeklinde bir görüş vermiştir. İnsan Hakları Komitesindeki *Young ile Avusturalya*¹⁵ başvurusunda, başvuruçusu kendisi ile aynı biyolojik cinsiyetten birisi ile uzun yıllar beraberlik yaşamıştı. Başvuruçunun, eşi bir savaş gazisi olduğundan dolayı, geride kalan eşi, kaybe ettiği eşinin maaşını almak için Avusturalya hükümete başvuruda bulundu. Fakat, başvurusu sadece karşı cinsiyetle beraber olan çiftlere böyle bir uygulama yapılabileceği şeklindeki bir gerekçe ile rededildi. Başvuruçusu, İnsan Hakları Komitesine Sivil ve Medeni Haklar Sözleşmesinin 26. maddesinin ihlal edilmiş olduğu gerekçesiyle başvurdu. Söz konusu madde "*Herkes, yasa önünde eşittir ve ayrım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit olarak korunma hakkına sahiptir. Bu konuda, yasa herhangi bir ayrım yapılmasını yasaklar ve herkesin, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka bir görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka bir statü nedeniyle herhangi bir ayrıma karşı eşit ve etkin biçimde korunmasını güvenciyeye bağlar.*" şeklindedir. Avusturalya yasalarına göre, eşcinsel çiftlerin evlenmesi yasaktı ve başvuruçunun evlenme şansı zaten yoktu. Sivil ve Medeni Haklar Sözleşmesinin 26. maddesi cinsel yönelim ayrımcılığını içermiş olmamasına rağmen, İnsan Hakları Komitesi cinsel yönelimi 26. maddedeki başka bir statü teriminin kapsamı içerisinde olabileceği şeklinde karar verip, Avusturalyanın Sivil ve Medeni Haklar Sözleşmesinin 26. maddesini ihlal ettiği kararına varmıştır.

Artık günümüzde, karşılaştıkları insan hakları ihlalleri sonuncunda sosyal bir azınlık olarak kabul edilen Lezbiyen, Gey, Biseksüel Tasngender (LGBT) kişilerin hakları Kuzey Kıbrısta toplumun gündeme yeterince yerleşmemiştir. Heteroseksüel olmamanın tabu olduğu toplumumuzda, LGBT bireylerin hakları onların haklarını savunurken yaşadıkları sıkıntılar nedeniyle, LGBT haklarının en az LGBT bireyler kadar, insan haklarını destekleyen her bir birey ve sivil toplum örgütleri tarafından da desteklenmesi gerekir. Bunun yanında, gündemde yeterince yer almaması nedeniyle devletin de LGBT kişilerin haklarını görmezden gelmesi hukuki sorumluluklarını yeterince yerine getirmemesi anlamına da gelir. Diğer taraftan, sivil toplum örgütlerinden son zamanlara kadar LGBT kişilerin hakları konusunda devlete baskı yapılmamış olması LGBT haklarının devlet tarafından ihlal edilmesini meşru kılmamalıdır. LGBT kişilerin kimliklerini toplumsal ortamda açıklamaları ve hakları için mücadele etmeleri kısıtlıdır. Bu sebepten dolayıdır ki, devlet bu kişilerin haklarını korumak için kendi gündemine

¹⁴ Mouta ile Portekiz, 33290/96, 21/12/1999

¹⁵ Young ile Avustralya, **941/2000**

alması gerekmektedir.

Öncel Polili